

ОСНОВНІ СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

С.М. Побережний, АКБ “Укрсоцбанк”

Органічною складовою здійснюваних в Україні перетворень є реформування банківської системи. Сучасні банки своєю діяльністю глибоко проникають у всі сфери економіки, активно впливають на економічні та соціальні процеси, що відбуваються у країні. Сферою банківської діяльності охоплені всі суб'єкти: від органів законодавчої та виконавчої влади до підприємств, організацій, фірм та фізичних осіб, тому безпека банківського бізнесу є найбільш розвиненим видом безпеки бізнесу в Україні.

У зв'язку з розвитком ринкових відносин, нестабільністю політичної ситуації, відсутністю повноцінного ринкового мислення банківська, як і підприємницька діяльність здійснюється в Україні в умовах невизначеності ситуації та змінності економічного середовища.

Якщо в умовах командно-адміністративної економіки, економічна обстановка в Україні формувалася “зверху” примусово у вигляді набору правил та норм, то в умовах ринкових відносин державне регулювання діє тільки у вигляді встановлених норм підприємницької діяльності та податкової системи. Все інше визначається ринковими факторами, факторами зовнішніх та внутрішніх загроз, а в деякій мірі складається і випадковим чином. Зовнішні та внутрішні загрози можна визначити як:

- розкрадання матеріальних засобів;
- дії, направлені проти персоналу;
- несанкціонований доступ конкурентів до інформації, яка містить банківську або комерційну таємницю;
- розповсюдження комп'ютерних вірусів в інформаційній мережі підприємства або банку;
- прояви недобросовісної конкуренції;
- спроби вплинути на договірні відносини та ін.

Банківську безпеку можна розглядати як систему безпеки діяльності банку, як стан стійкої життєдіяльності, при якому забезпечується реалізація основних інтересів, пріоритетних цілей банків, захист від зовнішніх внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов їх функціонування.

Сучасні складні економічні умови, відсутність достатнього нормативно-правового регулювання та можливість неоднозначного трактування діючих нормативних актів, створюють умови для здійснення більшої кількості економічних злочинів в сфері банківських відносин.

Основні види злочинних дій здійснюються при:

- розміщенні та залученні грошових вкладів та кредитів;
- фінансуванні інвестиційних програм та капітальних вкладів;
- здійсненні операцій по веденню рахунків банків – кореспондентів та клієнтів;
- при проведенні фінансових операцій на міжбанківському ринку та ін.

При цьому найбільш розповсюдженим видом злочинів при зазначених банківських операціях є злочини, пов'язані з незаконним одержанням і нецільовим використанням кредитних ресурсів. Майже в усіх випадках одержані таким чином гроші переводяться у готівку та привласнюються або переказуються за межі України [4].

Економічні реформи в Україні тісно пов'язані з підвищенням попиту на економічну та ділову інформацію і з розширенням обміну нею між суб'єктами банківської діяльності. Водночас в умовах зростання конкурентної боротьби, корупції, організованої злочинності інформація, насамперед, з обмеженим доступом, все частіше є об'єктом злочинних посягань, що також є одним із злочинів, розповсюдженим при проведенні банківських операцій [3].

Розвиток сучасних інформаційних технологій все більш сприяє застосуванню в банківській діяльності електронних платежів з використанням банківських платіжних карток різноманітних видів, що являє собою достатньо гнучкий та універсальний механізм розрахунків у схемі "банк 1 – клієнт – банк 2" та міжбанківських розрахунків "банк 1 – ...банк 2". Але універсальність цих платежів робить їх найбільш вразливими для шахрайства з застосуванням сучасної електронно-обчислювальної техніки. В Україні ця проблема найбільш актуальна, оскільки рівень шахрайства у країні тільки в кредитній сфері банківської діяльності в 4-5 разів перевищує середньосвітовий, що робить його також одним із основних у банківській сфері [2].

Всі ці злочинні прояви і обумовлюють високі вимоги до організації банківської безпеки в сучасному комерційному банку. До основних вимог можна віднести: *безперервність, стійкість, активність, прогнозування та випередження порушень, комплексність та плановість.*

До основних принципів діяльності банківської безпеки слід віднести *принцип законності діяльності її працівників.* Це забезпечується тим, що заходи які застосовується в повсякденній діяльності для забезпечення безпеки банківської діяльності, повинні здійснюватися на підставі чинного законодавства та нормативних актів самого банку.

Головною метою банківської безпеки є усунення можливостей завдання банку збитків або упущення вигоди за рахунок порушень банківської безпеки, забезпечення його ефективної діяльності та якісної реалізації операцій та угод.

Сприймаючи банк як складну систему, що діє під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, згідно з системним підходом, систему банківської безпеки можна представити як одну із складових всієї банківської системи з усіма характерними ознаками головної системи. У свою чергу, система банківської безпеки також є окремою складною системою, тобто під системою банківської безпеки можна вважати визначену у просторі та часі множину елементів з відомими властивостями та упорядкованими зв'язками, які орієнтовані на виконання головного завдання.

Система банківської безпеки повинна виконувати головне завдання. Але кожний її елемент може функціонувати і таким чином, що він не буде

забезпечувати виконання головного завдання всієї системи в цілому. Щоб цього не сталося, необхідно забезпечити управління елементами системи та самої системи в цілому, корегувати роботи підсистем. Тобто, наявність управління – головна ознака системи.

Визначивши банківську безпеку в загальному вигляді як складну систему, розглянемо основні її складові, до яких можна віднести: організаційно-управлінську, економічну, інформаційну, техногенну, екологічну, пожежну та науково-технічну безпеки.

Організаційно-управлінська безпека – здібність керівництва банку раціонально організувати свою роботу та роботу підлеглих; забезпечити спокійний плановий та ефективний ритм роботи всіх підрозділів банку; забезпечити спокійну роботу, вільне переміщення та відпочинок кожного працівника банку; вибрати оптимальний стиль керівництва, який дозволяє підтримувати стан захищеності та безпеки не тільки своєї діяльності, але і підлеглих.

Економічна безпека – стан найбільш ефективного використання всіх видів ресурсів з метою запобігання загроз та забезпечення стабільного економічного функціонування та розвитку банку. Також, забезпечення безпечних умов для ефективного проведення банком фінансових операцій та здійснення угод, зберігання і раціонального використання кредитних та фінансових ресурсів банку, надійного зберігання і транспортування готівки, цінностей та інше.

Економічну безпеку слід розглядати як найбільш значний компонент в загальній системі банківської безпеки. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що банківська справа та економіка, як явище, невіддільні один від одного та характеризуються високим ступенем кореляції [1, 2].

Інформаційна безпека – організація гарантованого захисту інформаційних ресурсів банку, відповідна професійна підготовка працівників банку в галузі інформаційних технологій, що забезпечує здатність персоналу банку забезпечити захист інформаційних ресурсів та інформаційних потоків від загроз несанкціонованого доступу до них.

Техногенна, екологічна та пожежна безпека – сукупність дій по забезпеченню проектування, будівництва та експлуатації споруд банку; захищеність персоналу банку від загроз які виникають внаслідок антропогенного впливу на зовнішнє середовище; стан об'єктів банку, при якому заходи щодо попередження пожеж та протипожежного захисту відповідають встановленим нормам.

Науково-технічна безпека – здатність керівництва та персоналу банку забезпечити захист особистої цінної науково-технічної продукції від конкурентів. Ця складова тісно поєднана з економічною безпекою і визначається вмінням зберігати свої “ноу-хау”.

Забезпечення банківської безпеки взагалі та всіх її складових здійснюється шляхом застосування таких форм діяльності як *охорона, інформаційне-аналітичне забезпечення керівництва банку та його структурних підрозділів, профілактична діяльність та режимні заходи.*

Діяльність зазначених основних частин системи банківської безпеки залежить від багатьох факторів і має різний кінцевий підсумок їх використання, тому оцінити ефективність застосування всіх форм діяльності підрозділів банківської безпеки, наскільки вони забезпечують рівень стабільності фінансового та економічного стану банку, є досить складним завданням. Стосовно системи банківської безпеки, як складної системи, під показниками ефективності можна розглядати кількісні та якісні характеристики, які показують здатність системи вирішувати поставлені завдання за встановлений час у конкретних умовах обстановки, тобто це узагальнена характеристика системи банківської безпеки, що розглядається.

Таким чином, розв'язання проблеми оцінки ефективності діяльності системи банківської безпеки пропонується здійснити шляхом системного вивчення завдань, які вирішуються під час забезпечення безпеки реалізації основних інтересів, пріоритетних цілей банку; створення моделей функціонування головних форм складової системи, а на їх підставі – моделі банківської безпеки взагалі; кількісного порівняння витрат, ефективності та ступеня ризику, пов'язаних зі здійсненням альтернативних стратегій, необхідних для виконання поставлених завдань.

Список літератури

1. Дмитров С.О., Городнов В.П. Математичне моделювання складних систем. Наука і оборона № 1. – Київ: МОУ. – 2000. – 60 с.
2. Зубок М.І., Ніколаєва Л.В. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні. – К.: Істина, 2000. – 88 с.
3. Костюченко О.А.. Банківське право. – К.: МАУП, 2000. – 240 с.
4. Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. та ін. Банківські операції. – К.: КНЕУ, 2000. – 348 с.

Побережний, С. М. Основні структурні елементи системи банківської безпеки [Текст] / С. М. Побережний // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2002.- Т.6.– С. 284-288.